

Polityka państwa wobec rodzin – oceny i oczekiwania

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Badania CBOS podsumowujące dorobek gabinetu Beaty Szydło po dwóch latach działalności pokazały, że polityka wobec rodziny należała do najmocniejszych stron jej rządu¹. Kontynuację działań mających na celu wspieranie rodzin i ułatwienie realizacji planów prokreacyjnych zapowiedział rząd Mateusza Morawieckiego. Spośród przedstawionych na kwietniowej konwencji PiS propozycji wkrótce realizowany będzie program Dobry Start, przewidujący wypłacanie wszystkim uczniom raz w roku 300 zł wsparcia. Od roku 2019 mają być wdrażane rozwiązania składające się na program Mama plus: gwarancja wypłaty najniższej emerytury dla matek co najmniej czworga dzieci, darmowe leki dla kobiet w ciąży, udogodnienia dla mam–studentek (m.in. prawo do indywidualnego toku studiów), premia za szybkie urodzenie kolejnego dziecka. Wicepremier Beata Szydło zapowiedziała także bony na sport i kulturę dla młodzieży.

W majowym badaniu² zapytaliśmy Polaków o ich ocenę polityki rodzinnej rządu, w tym nowych propozycji.

OCENA POLITYKI PAŃSTWA WOBEC RODZINY

Wprowadzenie programu Rodzina 500 plus diametralnie zmieniło postrzeganie polityki państwa wobec rodziny. W badaniach CBOS realizowanych od 1996 do 2013 roku działania państwa wobec rodziny oceniane były jako dostateczne lub nawet niedostateczne. Niemal rok po wprowadzeniu programu Rodzina 500 plus dobrze lub nawet bardzo dobrze politykę państwa wobec rodziny oceniła ponad połowa badanych (52%). Od tego czasu oceny polityki rodzinnej niewiele się już zmieniły: działania państwa w tej sferze docenia blisko połowa badanych (49%).

¹ Por. komunikat CBOS „Bilans dokonań rządu po dwóch latach jego działalności”, listopad 2017 (oprac. B. Roguska).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (336) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 10–17 maja 2018 roku na liczącej 1121 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. Ludzie różnie oceniają obecną politykę państwa wobec rodziny. Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „nieodstatecznie”, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?

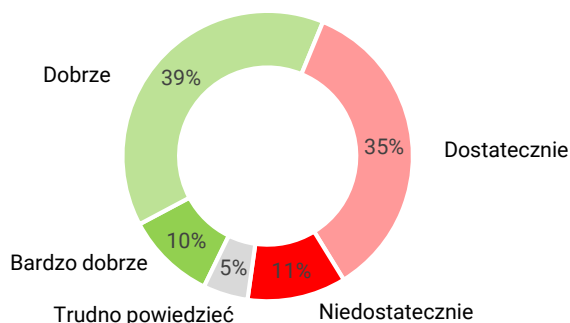

TABELA 1

Ludzie różnie oceniają obecną politykę państwa wobec rodziny. Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „nieodstatecznie”, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	IX 1996	II 2000	II 2006	IV 2012	VII 2013	III 2017	V 2018
	w procentach						
Dobrze lub bardzo dobrze	11	6	16	9	13	52	49
Dostatecznie	47	41	45	33	51	34	35
Nieodstatecznie	35	46	31	51	32	10	11
Trudno powiedzieć	6	7	8	7	4	4	5
Średnia na skali od 2 do 5, na której 2 oznacza ocenę nieodstateczną, a 5 – bardzo dobrą	2,8	2,6	2,9	2,6	2,8	3,5	3,5

Postrzeżenie polityki państwa wobec rodziny zależy w głównej mierze od orientacji światopoglądowej ankietowanych: ich poglądów politycznych oraz religijności. Pozytywnym ocenom polityki rodzinnej sprzyjają prawicowe poglądy polityczne i częsty udział w praktykach religijnych. Podejmowane przez państwo działania na rzecz rodziny dobrze ocenia ogółem 72% osób deklaruujących prawicowe poglądy polityczne (w tym 20% bardzo dobrze) i tylko 33% ankietowanych identyfikujących się z lewicą. Wśród osób kilka razy w tygodniu uczestniczących w praktykach religijnych aprobatą polityki wobec rodziny sięga 68% (w tym 26% ocenia ją bardzo dobrze), wśród niepraktykujących – 33%.

Biorąc pod uwagę podstawowe cechy społeczno-demograficzne można stwierdzić, że największe znaczenie dla postrzeżenia polityki państwa wobec rodzin ma wielkość miejsca zamieszkania. Najlepiej oceniają ją mieszkańcy wsi (57% ocen dobrych i bardzo dobrych), najmniej zadowoleni są mieszkańcy największych miast (33% ocen dobrych i bardzo dobrych).

Opinie o polityce państwa wobec rodziny różnicuje także korzystanie przez gospodarstwo domowe respondenta z programu Rodzina 500 plus. Lepiej niż przeciętnie działania rządu wobec rodziny oceniają osoby z gospodarstw domowych korzystających z tego programu, szczególnie tych, które otrzymują świadczenie wychowawcze na co najmniej dwoje dzieci. Najbardziej krytyczni w ocenach są badani mający dziecko w gospodarstwie domowym, ale nieotrzymujący na nie świadczenia wychowawczego.

TABELA 2

Korzystanie przez gospodarstwo domowe z programu Rodzina 500 plus	Stosując skalę ocen od „bardzo dobrze” do „nieдостatecznie”, proszę powiedzieć, jak ocenia Pan(i) obecną politykę państwa wobec rodziny?					Średnia na skali od 2 do 5
	Bardzo dobrze	Dobrze	Dostatecznie	Niedostatecznie	Trudno powiedzieć	
	w procentach					
Badani z gospodarstw domowych bez dzieci	9	38	35	12	6	3,5
Badani z gospodarstw domowych nieotrzymujących świadczenia wychowawczego na dziecko	6	32	34	20	8	3,3
Badani z gospodarstw domowych otrzymujących świadczenie wychowawcze na 1 dziecko	14	44	36	4	2	3,7
Badani z gospodarstw domowych otrzymujących świadczenie wychowawcze na co najmniej 2 dzieci	15	50	31	3	1	3,8

JAK WSPIERAĆ RODZINY?

Prowadzone w kolejnych latach badania pokazują, jak zmienia się sposób myślenia Polaków o polityce rodzinnej państwa. Jeszcze w ubiegłej dekadzie dominowało przekonanie, że państwo powinno wspierać tylko rodziny znajdujące się w trudnym położeniu materialnym. Od kilku lat przeważa pogląd, że wsparcie ze strony państwa powinno obejmować wszystkie rodziny wychowujące dzieci. O ile jednak przed wejściem w życie programu Rodzina 500 plus opinię tę podzielało 60% badanych, o tyle obecnie istotnie mniej – 54%.

TABELA 3

Możliwe są różne podejścia i różne formy polityki wspierania rodzin przez państwo. Czy, Pana(i) zdaniem, państwo powinno wspierać:	Wskazania respondentów według terminów badań				
	II 2000	II 2006	IV 2012	II 2016	V 2018
	w procentach				
- wszystkie rodziny wychowujące dzieci	36	43	60	60	54
- tylko rodziny wychowujące dzieci znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej	61	53	37	38	42
- państwo w ogóle nie powinno wspierać rodzin	1	1	1	0	-
Trudno powiedzieć	2	3	2	2	4

Opinie w tej kwestii różnicuje przede wszystkim posiadanie dzieci w gospodarstwie domowym. O ile badani z gospodarstw domowych z dziećmi w zdecydowanej większości (71%) sądzą, że państwo powinno wspierać wszystkie rodziny wychowujące potomstwo, o tyle opinie respondentów z gospodarstw domowych bez dzieci są mniej jednoznaczne. Co więcej, nieco częściej są oni zdania, że państwo powinno wspierać tylko rodziny znajdujące w trudnej sytuacji materialnej (51%), niż że powinno pomagać wszystkim rodzinom wychowującym dzieci (44%).

Poglądy dotyczące jednego z podstawowych założeń polityki wobec rodzin wyraźnie różnicuje wiek. Wsparcia ze strony państwa dla wszystkich rodzin wychowujących potomstwo oczekują przede wszystkim badani w wieku od 25 do 34 lat (68%) oraz od 35 do 44 lat (70%). Warto wspomnieć, że większość osób z tych kategorii wiekowych ma dzieci w swoim gospodarstwie domowym. Najwięcej zwolenników ograniczenia wsparcia tylko do rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej jest wśród najstarszych respondentów – w wieku 65+ (60%).

W ocenie społecznej państwo powinno przede wszystkim mieć na względzie zapewnienie rodzinom z dziećmi odpowiednich warunków bytowych.

CBOS

RYS. 2. Jakie formy wspierania rodziny, obecnie funkcjonujące lub postulowane, uważa Pan(i) za najbardziej przydatne i mogące zachęcać do posiadania dzieci?

Wśród trzech najbardziej przydatnych instrumentów wsparcia rodzin, mogących zachęcać do posiadania dzieci wymieniano kolejno: świadczenie wychowawcze z programu Rodzina 500 plus, pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania (np. poprzez tanie i dostępne kredyty lub realizację programu Mieszkanie plus) oraz ulgi podatkowe dla rodzin z dziećmi. Stosunkowo dużo osób wskazało ponadto na potrzebę zagwarantowania lepszej dostępności żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi. Na potrzebę rozwoju różnych form opieki nad małymi dziećmi wskazywano częściej niż na poprawę dostępności przedszkoli.

Osoby z gospodarstw domowych z dziećmi częściej niż ogół badanych wśród najbardziej przydatnych sposobów wspierania rodzin wymieniają świadczenie wychowawcze z programu Rodzina 500 plus oraz ulgi podatkowe dla osób wychowujących dzieci, rzadziej natomiast wskazują na pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania.

TABELA 4

Jakie formy wspierania rodziny, obecnie funkcjonujące lub postulowane, uważa Pan(i) za najbardziej przydatne i mogące zachęcać do posiadania dzieci?	Badani z gospodarstw domowych z dziećmi	Badani z gospodarstw domowych bez dzieci
	w procentach	
Świadczenia wychowawcze dla rodzin z dziećmi do 18 roku życia (program Rodzina 500 plus)	49	36
Ulgi podatkowe dla osób wychowujących dzieci	37	30
Pomoc dla młodych małżeństw w uzyskaniu mieszkania (np. poprzez tańsze i łatwiej dostępne kredyty mieszkaniowe, program Mieszkanie plus)	29	38
Lepsza dostępność żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi	25	27
Lepsza dostępność przedszkoli	22	19
System zniżek dla rodzin wielodzietnych (Karta Dużej Rodziny)	22	18
Roczne urlopy rodzicielskie	21	19
Pomoc w powrocie do pracy lub w znalezieniu zatrudnienia dla matek małych dzieci	21	23
Stworzenie rodzicom małych dzieci możliwości elastycznego czasu pracy	21	19
Wysokie zasiłki dla rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej	18	17
Korzystne dla matek rozwiązania emerytalne	14	14
Żadne z nich	1	2
Trudno powiedzieć	2	4

Świadczenie wychowawcze z programu Rodzina 500 plus jest uznawane za najlepszy lub jeden z najlepszych sposobów wspierania rodzin niemal we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. O przydatności tej formy zapewniania wsparcia rodzinom i zachęcania do posiadania dzieci najczęściej mówią mieszkańcy wsi (46%, a zwłaszcza rolnicy – 62%), osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (45%) i zasadniczym zawodowym (46%), respondenci najslabiej sytuowani – o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 900 zł (50%). Zdecydowanie najrzadziej jako przydatną określają ją mieszkańcy dużych, co najmniej półmilionowych miast (17%). Ta grupa badanych dość mocno wyróżnia się na tle ogółu ankietowanych pod względem preferencji dotyczących instrumentów polityki rodzinnej. Mieszkańcy dużych miast częściej niż przeciętnie – obok ulg podatkowych dla osób wychowujących dzieci (40%) – za istotne

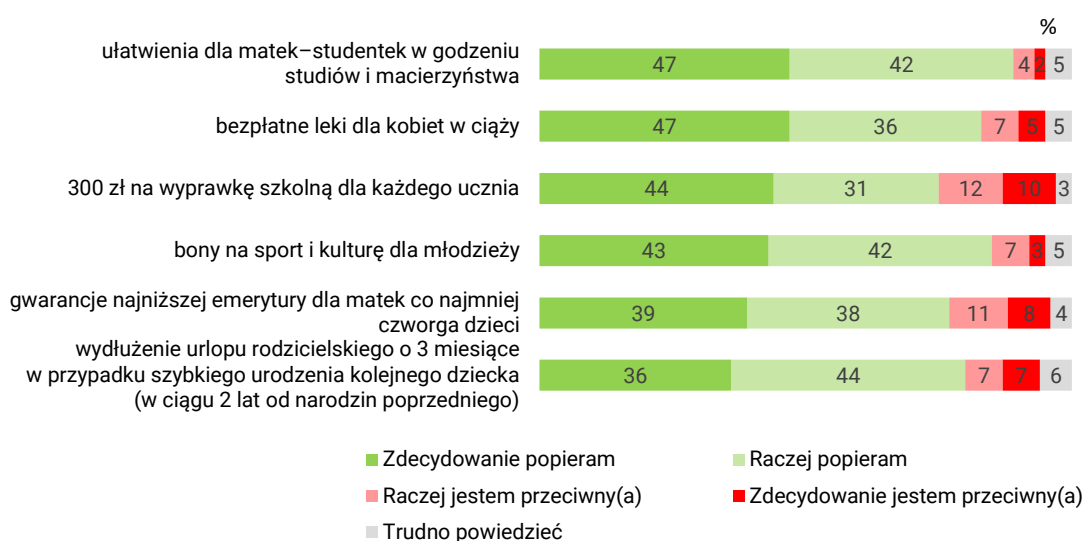
uznają instrumenty służące ułatwieniu godzenia pracy zawodowej i opieki nad dziećmi: lepszy dostęp do żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi (39%), lepszy dostęp do przedszkoli (35%), a także stworzenie rodzicom małych dzieci możliwości elastycznego czasu pracy (28%). Potrzebę rozwijania tego rodzaju form wspierania rodzin częściej dostrzegają także osoby najlepiej wykształcone i sytuowane (z wykształceniem wyższym, o miesięcznych dochodach *per capita* od 2500 zł wzwyż). Takie zróżnicowanie pokazuje, w jak dużym stopniu preferencje dotyczące instrumentów polityki rodzinnej zależą od stylu życia, sytuacji materialnej i aspiracji zawodowych.

POPARCIE DLA NOWYCH PROPOZYCJI WSPIERANIA RODZIN

Wszystkie zapowiedziane przez rząd działania mające na celu wpieranie rodzin spotykają się z dość powszechną akceptacją społeczną (na poziomie od 75% w przypadku programu Dobry Start, do 89% w przypadku ułatwień dla matek–studentek). Poparcie dla tych zmian jest także w stosunkowo niedużym stopniu zróżnicowane w zależności od cech społeczno-demograficznych badanych. Wszystkie proponowane rozwiązania budzą aprobatę we wszystkich uwzględnionych w analizach grupach społeczno-demograficznych.

CBOS

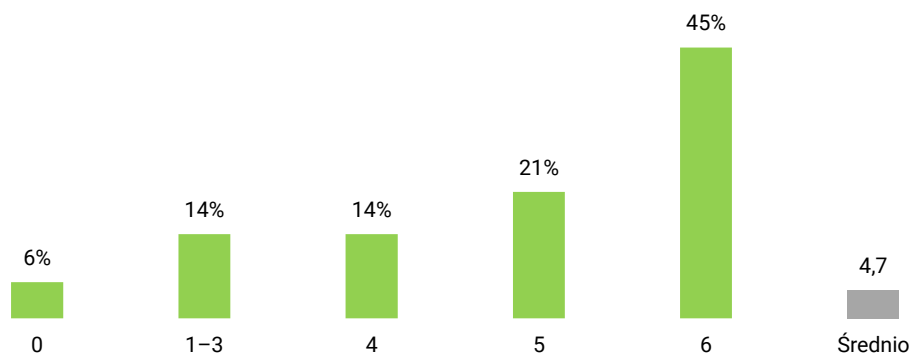
RYS. 3. Rząd zapowiada nowe rozwiązania, które mają służyć wspieraniu rodzin i zachęcać do posiadania dzieci. Czy Pan(i) popiera:

Większość badanych (66%) popiera co najmniej 5 z 6 rozwiązań. Średnio deklarowano aprobatę dla 4,7 propozycji.

CBOS

RYS. 4. Liczba popieranych rozwiązań

Stosunkowo najrzadziej poparcie dla zapowiadanych rozwiązań wyrażali mieszkańcy największych miast (średnio dla 4,1 z nich), osoby z wykształceniem wyższym (4,3), respondenci stosunkowo dobrze sytuowani – o miesięcznych dochodach *per capita* od 2500 zł wzwyż (4,4). W grupach społeczno-zawodowych nieco mniejszą aprobatę wyrażali: kadra kierownicza i specjaliści (4,4), średni personel, technicy (4,2), właściciele firm (4,2) oraz uczniowie i studenci (4,2). Stosunkowo mniej przychylnie na przedstawione propozycje wspierania rodzin i diety reagowały także osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych (4,1).

Za najbardziej potrzebne rozwiązania spośród sześciu zapowiadanych uznawane są gwarancje najniższej emerytury dla matek co najmniej czworga dzieci oraz 300 zł na wyprawkę szkolną dla każdego ucznia. Za stosunkowo najmniej potrzebne – bony na sport i kulturę dla młodzieży.

RYS. 5. Które z tych rozwiązań byłyby, Pana(i) zdaniem, najbardziej potrzebne?

Wchodzący wkrótce w życie program Dobry Start oraz zapowiedzi realizacji programu Mama plus spotykają się generalnie z przychylnym przyjęciem społecznym i dobrze wpisują się w dotychczasową politykę rządu wobec rodzin. Polacy i sami zainteresowani oczekują od państwa przede wszystkim zapewnienia rodzinom wychowującym dzieci odpowiednich warunków bytowych, głównie poprzez świadczenia wychowawcze z programu Rodzina 500 plus, a także ulgi podatkowe na dzieci oraz odpowiednią politykę mieszkaniową. Oczekiwania społeczne dotyczą także rozwiązań służących ułatwieniu godzenia pracy zawodowej i opieki nad dziećmi. Poprawa dostępu do żłobków i innych form opieki nad małymi dziećmi oraz dostępu do przedszkoli i większe możliwości korzystania z elastycznego czasu pracy dla rodziców małych dzieci są szczególnie istotne dla mieszkańców dużych miast, dla osób z wykształceniem wyższym oraz lepiej niż przeciętnie sytuowanych.

Opracowała

Beata Roguska